

ANALOGUE STATE OF THE ART: BASIS, GRAHAM ENGINEERING & LYRA COMBINATIE

De kunst van het weglaten

Het verleggen van de grenzen van het maximaal haalbare op weergavegebied is een uiterst moeizame en geldverslindende bezigheid. Ver verwijderd van alle budget hectiek en nieuwe steeds verder geluidscomprimerende weergave standaards, werkt verspreid over de gehele aardbol een relatief klein groepje getalenteerde topontwerpers aan juist het omgekeerde doel. Het vervolmaken van steeds maar verder evoluerende producten en het continu opzoeken van de grenzen van het haalbare. Het zijn in het bijzonder deze componenten die razend interessant zijn om eens grondig te beluisteren en vooral te ondergaan. Toen onlangs mij de kans werd geboden om een super opstelling bestaande uit o.a. een Basis Debut Signature Diamond draaitafel, Graham Engineering Phantom B-44 arm, Lyra Titan element en de unieke Lyra Connoisseur 4-2P phonotrap te testen, hoefde ik mij geen seconde te bedenken en zei direct volmondig ja. Het zou een grensverleggende gebeurtenis worden welke nieuwe inzichten verschaft in de objectiviteit van gereproduceerde muziekweergave.

Voordat ik van start zal gaan met het introduceren van de componenten van deze test en de rest van de keten is het belangrijk te weten op welke gronden deze zijn beoordeeld en waar het mee is vergeleken. Gereproduceerde muziekweergave kan globaal worden onderverdeeld in subjectieve en objectieve parameters. Onder subjectief versta ik weergave die je zelf goed of minder goed kunt vinden, maar niet volledig is gerelateerd aan live of werkelijkheidsweergave. Producten uit deze groep kunnen dus op zich wel zeer goed en prettig klinken, maar benaderen niet een weergave zoals hij in werkelijkheid voorkomt. Niet geheel onverwacht valt het gros van de hedendaagse audioproducten in deze eerste groep. Objectieve weergave is bij reproductie een geluid wat zo dicht mogelijk bij het origineel, de mastertape, komt en is veel moeilijker te realiseren. Om dit adequaat te kunnen beoordelen moet je niet alleen zeer bekend zijn met zowel het versterkte als onversterkte geluid tijdens live omstandigheden, maar moet je ook het werkelijke spectrum qua harmonische structuren, tonaliteit en omlining van veel instrumenten en de interactie met akoestische omstandigheden als het ware in je hoofd geëist hebben. Verder is heel belangrijk om te weten hoe het gereproduceerde origineel, de mastertape, nu feitelijk presteert. Als je al deze zaken bij elkaar weet te voegen

en ze correct weet te interpreteren ben je theoretisch in staat tot het herkennen van objectieve producten.

De opstelling

Zonder er doekjes om te winden mag gesteld worden dat de hier te bespreken componenten variëren van kostbaar tot peperduur. Opvallend is dat de fysieke presentatie per apparaat enorm verschillend is. Hoewel ze allemaal zijn opgebouwd uit de fraaiste materialen en perfect zijn afgewerkt, is ieder component gewoon exact zo groot als het voor dat doel dient te zijn. Niet meer en niet minder. Omdat voor een objectieve weergave alle overige parameters aan hetzelfde niveau moeten voldoen heeft de test plaatsgevonden in de grote luisterruimte van Rhapsody Hilversum en was er een select groepje zeer getrainde en geschoolde luisteraars aanwezig als backup. Naast de bovengenoemde Basis, Graham Engineering en Lyra componenten bestond de set verder uit Avalon Opus Ceramique luidsprekers, Spectral DMC-30 SL lijn voorversterker, Spectral DMA-250 eindversterker, Spectral SDR-4000 cd-speler en alle bekabeling was afkomstig uit de MIT Oracle serie. De complete set is heel nauwkeurig op een zo realistisch mogelijke muziekweergave afgestemd en vormt een ideaal venster om de componenten van deze test aan de tand te voelen.

Basis Debut Signature Diamond draaitafel

De Debut Signature draaitafel is de één na grootste en kostbaarste draaitafel uit het Basis programma en het is een waar visueel meesterwerk om te zien. Onder leiding van ontwerper Armando Conti wordt er door dit Amerikaanse bedrijf al meer dan 20 jaar aan het realiseren van 's werelds beste draaitafels en armen (Vector) gewerkt. Momenteel bestaat het gamma uit vijf draaitafelmodellen en één arm die allen in de high-end categorie vallen. Kenmerk van alle Basis draaitafels is de enorme puurheid qua concept en eenvoud die de producten uitstralen. De afwerking is extreem goed en alle visuele aspecten zijn zeer goed gekozen. De hier geteste Diamond uitvoering is uitgevoerd in transparant acryl en in tegenstelling tot de meeste andere draaitafels bestaat er bij deze uitvoering geen armboard maar wordt de draaitafel met bevestigingsgaten geleverd voor slechts één door de klant gekozen arm! Het nadeel is dat je in geval van een andere arm een compleet nieuwe acryl plaat moet laten maken wat natuurlijk erg kostbaar is. Hét grote voordeel echter is dat de arm nu rechtstreeks op de basisplaat kan worden geschroefd waardoor hij veel beter zijn werk kan doen. Minder materiaalovergangen, geen speling en een beter beheersbaar resonantie- en energiege-

drag zijn de grote voordelen van deze compromisloze aanpak.

De Basis Debut Signature Diamond draaitafel is een subchassis ontwerp. De basis bestaat uit twee doorzichtige acrylaat platen uit één stuk gegoten waarvan de bovenste 5cm dik is en de onderste 2,5cm. Op alle vier de hoeken bevindt zich een in hoogte verstelbaar, uit massief metaal vervaardigde bus waarin oliegedempt de dikste basisplaat volledig trillingsvrij is opgehangen. Basis claimt een demping van maar

is bijna een kunstwerk op zich. Met zijn dikke 10 kg gewicht, een tolerantie van 0,001 millimeter en voorzien van 32 kleine gewichten is het melkachtig gekleurde plateau van de Debut niet alleen een lust voor het oog maar vooral een zeer doeltreffend gevormde basis om voor het zo kostbare vinyl de ideale ondergrond te vormen. Het plateau is verder nog voorzien van twee ondiepe sleuven die deel uitmaken van het optioneel toe te voegen vacuüm systeem waarmee een grammofoonplaat zo strak er-

male toleranties zullen optreden, is van het van belang om dit met de hand bij te sturen aan de hand van een referentiemodel. Ieder element wordt hier uiteindelijk mee vergeleken en individueel afgestemd. Hierdoor klinken alle elementen van hetzelfde model nagenoeg hetzelfde en dat is opmerkelijk.

Het Titan element is het top-of-the-line model uit de productiereeks en is de passende partner bij de Graham Phantom arm en de Basis Debut draaitafel. Lyra maakt op speciaal verzoek één

liefst 48 dB tussen het motorgeluid en de naald van het element. Als motor wordt een zeer hoogwaardige AC synchroon ingezet die wordt gemodificeerd met een in eigen beheer speciaal aangepaste magneet waardoor het mogelijk wordt de energieoverdracht te egaliseren en de gelijkloop van het plateau nog beter wordt. Eén van de hoofdredenen waarom Basis draaitafels zo goed weten te presteren, zijn de extreem nauwe toleranties die worden gehanteerd. Zo wordt het lager binnen een tolerantie van 0,000254(!) millimeter gedraaid en is voorzien van een speciaal type oliesmering die zorgt voor een nagenoeg slijtagevrij ontwerp. Ook al is het originele Debut ontwerp al in 1986 geïntroduceerd, tot op heden is er bij geen enkele draaitafel van dit type, waarneembare lagerslijtage geconstateerd. Over kwaliteit gesproken. Het draaiplateau zelf

tegenaan gezogen kan worden dat het er akoestisch één geheel mee vormt. Hierdoor wordt iedere plaat een 10 kilo exemplaar waardoor toegevoegde kleuring of plaat resonanties geen kans meer hebben.

Lyra Titan element

Het Japanse Lyra (voorheen Scan-Tech) behoort tot de meest vooraanstaande fabrikanten van Pick-up elementen ter wereld. Net zoals vele echte high-end fabrikanten is het maar een klein bedrijf. De in Japan woonachtige Amerikaan Jonathan Carr ontwerpt de elementen terwijl Yoshinori Mishima de 'artiest' is, die ieder element persoonlijk in elkaar zet. Deze arbeidsintensieve methode is vooral van groot belang om alle geproduceerde elementen van eenzelfde model, hetzelfde te laten klinken! Omdat er tijdens elementfabricage altijd mini-

zelfs nog beter element, de Olympos. Eigenlijk was het de bedoeling de test met dit extreme element uit te voeren maar gezien de heel lage productie aantallen van slechts enkele exemplaren per jaar en de lange productietijd per element was er geen exemplaar voorhanden en duurde het te lang voordat er een gereed zou zijn. Niet getreurd, want een Titan is beslist niet behelpen! De Lyra Titan behoort met zijn 0,3 mV tot de groep elementen met een lage uitgangsspanning wat hoge eisen stelt aan de ruisvrijheid van de gebruikte phonotrap. Het is een knap staaltje ontwerpkuude waarbij iedere invloedhebbende parameter dermate grondig onder de loep is genomen dat een geheel is ontstaan waarbij alle aspecten elkaar in positieve zin versterken. Iets wat alleen een topontwerper en een volledig op elkaar ingespeeld productieteam voor elkaar kan krijgen. ►►NEXT

Graham Phantom B-44 arm

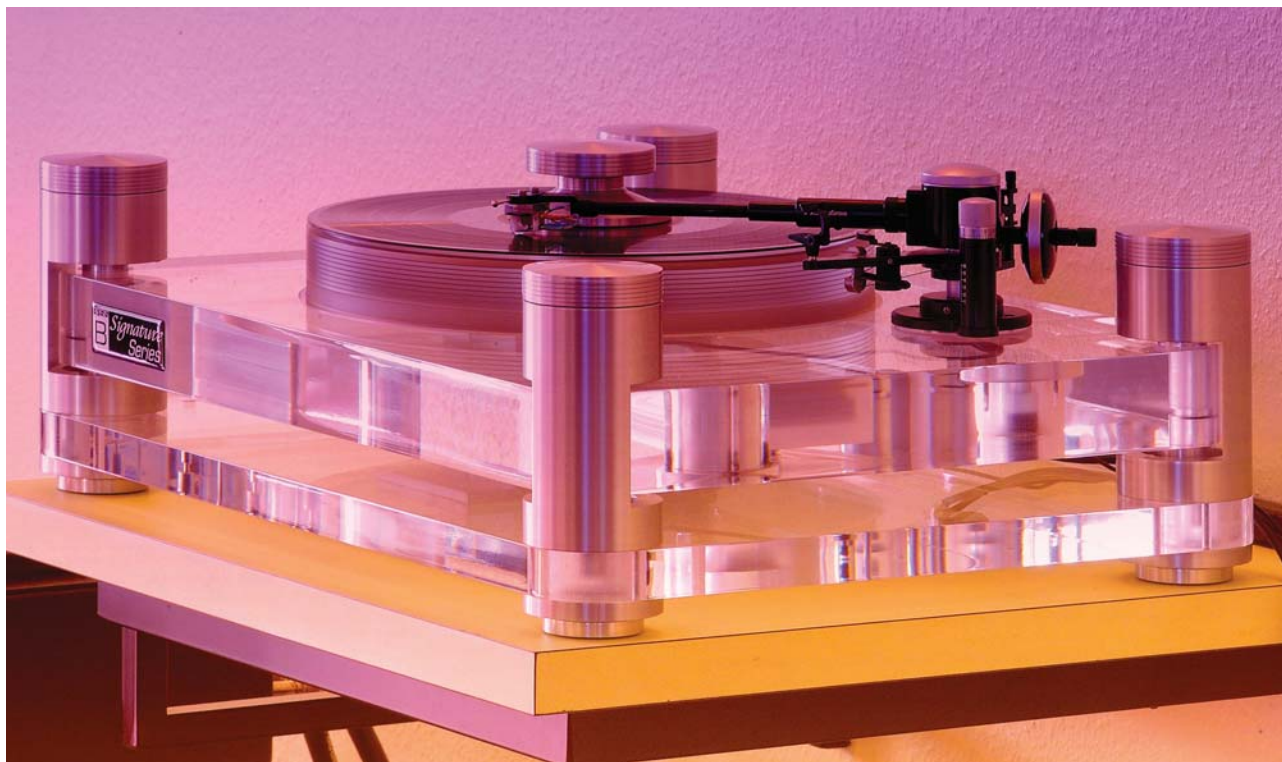
Met zijn oogverblindende gracieuze ontwerp behoort dit model van het Amerikaanse Graham Engineering tot de absolute wereldtop op het gebied van platenspelerarmen. Het perfect afgewerkte éénpuntlager ontwerp is samen met de Basis Vector III arm, één van de armen die een ideale combinatie vormen met de Debut draaitafel, zowel optisch als akoestisch. De Phantom arm is het resultaat van twee jaar onafgebroken onderzoek waarbij alles op het theoretische ontwerpvlak, materiaal onderzoek en intensief testen uit de kast is gehaald om tot een product te komen wat het maximaal verwezenlijk haalbare is. De extreem nauwkeurige, ruime en niet verlopende(!) instelmogelijkheden zoals tijdens het spelen instelbare VTA, van deze arm maken hem een genot om te gebruiken. Wat deze arm vooral zo goed maakt, is het onder controle krijgen van de stabiliteitsproblemen in de vorm van o.a. kantelneigingen en onstabiele spoorvolging die normale éénpuntlager oplossingen zo vaak pla-

gen. Hierdoor blijven alle voordelen van dit type arm behouden zonder echter de nadelen. De Lorzig keramische arm-buis is progressief geëxtrudeerd waardoor staande golven worden voorkomen. Een proportioneel aangebracht glaslaagje zorgt voor aanvullende demping en onderdrukking van resonanties. Visueel zorgt het bovendien voor die prachtige diepe glans die ook de overige onderdelen van dit precisie product kenmerkt.

Lyra Connoisseur 4-2P Phono

Ondanks zijn compacte, in tweeën verdeelde behuizing, is de Lyra Connoisseur 4-2P phono trap misschien wel het meest tot de verbeelding sprekende onderdeel van deze test. Rond dit product hangt een sterke mystieke sfeer. Dit begint al met de organisch vormgegeven behuizing van de eigenlijke phono voorversterker zonder enige zichtbare knoppen, uitgevoerd in donkerkleurig tropisch hardhout met metalen bovenplaat. De bijbehorende losse voeding is wat minder extravagant uitgevoerd,

in een metalen behuizing met een massief aluminium voorzijde, maar kent twee dimensionaal dezelfde welvingen. Buiten het onderlinge verbinden van beide componenten kun je verder niets doen met deze configuratie. Alle benodigde instellingen worden op de fabriek ingesteld en kan door de gebruiker zelf helemaal niets worden ingesteld. Zelfs de bovenkap kan enkel met speciaal gereedschap door een geautoriseerde dealer worden verwijderd voor onderhoud en daardoor hoeft de koper na aankoop alleen maar bezig te zijn met luisteren naar muziek. Vanuit de fabriek wordt de Lyra Connoisseur standaard ingesteld op de Lyra Titan en Olympos elementen. De instellingen voor andere toe te passen elementen kunnen op aanvraag worden gewijzigd. Kernpunt in het ontwerp is tot in het extreme stabilisatie van de door het apparaat lopende spanningen. Zo zijn er geen spanning-regelende IC's in het ontwerp te vinden omdat die volgens ontwerper Jonathan Carr te langzaam zijn. De 24 aanwezige spanningsregelaars zijn volledig met

discrete onderdelen opgebouwd en zijn rechtstreeks onder de signaalverwerkende printplaten geplaatst. Dichterbij kan gewoon niet. De printplaten zelf zijn alleen voorzien van de onderdelen welke van minder belang zijn voor het direct voortgebrachte geluid. De kritische onderdelen 'zweven' als het ware in de lucht en zijn zoveel mogelijk direct met elkaar verbonden. De voedingsunit is al net zo extreem opgezet als de phonoversterker zelf en is voorzien van twee dure 190-VA transformatoren voorzien van een ronde ijzerkern en vier 20.000 microfarad elco's. Deze laatste zijn zo bevestigd dat microfonie effecten zoveel mogelijk worden voorkomen. Het gehele concept is voorzien van steraarding en om bromproblemen te vermijden, is aan de onderzijde een klein luikje waar je middels een jumper de juiste optie kunt kiezen.

Luisteren

Dit is het moment der waarheid en het moge duidelijk zijn dat de verwachtingen extreem hooggespannen waren. Zou het deze fabrikanten gelukt zijn het langgekoesterde ideaal van live muziekweergave in de huiskamer te verwezenlijken? Als muziek is nauwelijks specifiek audiofiel materiaal uitgekozen maar veel meer albums die vooral inhoudelijk

veel op de luisteraar over kunnen brengen. Albums die draagkracht hebben en zich de afgelopen jaren hebben bewezen met hun tijdloze muziek. Eén ding valt meteen enorm op en dat is het grote verschil tussen subjectieve en objectieve weergave van een grammofoonplaat. De weergave zoals vele mensen die als hét analoge geluid beschouwen, is in werkelijkheid een samenvloeiend van vele gewenste(?) excessen. In feite is het dus de originele opname door een gekleurde bril zien. Plaatweergave zoals weergegeven door de hier opgestelde analoge componenten klinkt eigenlijk helemaal niet rond en warm en ook zeker niet dun of koud, eigenlijk lijkt het ontzettend veel op weergave van een zeer goede cd-speler! Niet zo gek natuurlijk want of we nu willen of niet, cd- of sacd weergave zit dichterbij de buurt van de mastertape dan plaatweergave en een mastertape is feitelijk de enig echte referentie van gereproduceerde muziek. Digitale weergave is ongekleurder en realistischer qua dynamisch bereik. In verhouding tot een mastertape wordt met cd wel het beeld een stuk verkleind en verminderd de voelbaarheid van de sfeer en opnamelocatie van de opname. Het zijn juist deze aspecten waarbij een analoge combinatie zoals hier gepresenteerd juist excelleren.

Het allereerste gedraaide album is het relatief nieuwe North van Elvis Costello. Een prachtig en sfeervol album met veel gedragen nummers. De sfeer van het album is warm en de herkenbare stem van Costello wordt omgeven door een kleine instrumentale bezetting bestaande uit piano, drums en bas. Wanneer het Lyra element in de groef zakt houden wij onbewust de adem even in. En dan is er opeens muziek. Baf, we zitten er binnen enkele seconden tot over onze oren in en worden meegesleept door de melancholie die dit album zo kenmerkt. Het nummer komt ontzettend natuurlijk over en de setting is geplaatst in een mooi droge opnamelocatie waarbij de basedrum en bas volstrekt natuurlijk het nummer weten te dragen. De pianoakkoorden zijn als toefjes op de slagroom gelardeerd door de beladen stem van Elvis. Ook bij de volgende oude plaat van zanger Van Morrison – Summer 1973 Live, treedt de prachtige symbiose tussen Basis, Graham en Lyra schitterend naar voren. Bij het nummer Listen to the Lion lijkt het wederom of we meer naar de originele opname luisteren dan naar een grammofoonplaat. Alles klinkt zo ontzettend puur en ongekleurd als ik nog nooit door een analoge combinatie heb kunnen ervaren. Plaatruis is ondanks de oude opname nagenoeg onhoorbaar ■■■NEXT

en het zijn vooral de emotie en opname-locatie die sterk naar voren komen. Het nummer kent een eenvoudige bezetting met drums, mondharmonica, strijkers en sax maar straalt zo veel energie uit dat heel duidelijk en vanzelfsprekend wordt wie waar staat en wat doet. Regelmatig wordt tijdens de test soortgelijke muziek, cd's en sacd's gedraaid op de Spectral SDR-4000 cd-speler. Net als de analoge Basis, Graham en Lyra combinatie behoort ook deze speler tot de wereldelite. Wat menigeen behoorlijk zal verbazen is dat de weergave van deze digitale loot zeer sterk op de hier gepresenteerde analoge weergave lijkt. Toch zijn er wel verschillen hoorbaar. Cd is stiller dan plaat wat deels wordt veroorzaakt door de (geringe) aanwezige ruisvloer van een grammofoonplaat. Bij een top analoge combinatie als deze wordt deze ruisvloer nu eens niet als doellose ruis ervaren maar juist als toevoeging bij de muziekbeleving. De ambiance wordt er hoorbaar door vergroot en dat maakt een wezenlijk verschil bij het luisteren. Qua absolute dynamiek blijft cd het winnen en deze is en blijft aanzienlijk groter dan een plaat kan verwerken en zeker nu de plaatweergave in dit geval niet door vervorming wordt gemaskeerd valt dit op. Meer dynamiek wil echter niet zeggen meer expressie want daarin geven ze elkaar in niets toe. Qua oplos-

send vermogen in het hoge midden en tophoog, vloeïendheid en 'smeltz' weet de analoge combi weer te winnen en zo blijkt voor beiden wat te zeggen.

Om alles uit de combinatie te kietelen gaan we gaandeweg de sessie over op zeer hoog kwalitatief materiaal. Superpersingen en meer audiofiel als u wilt. Op het plateau van de Basis Debut ligt Debussy's Iberia in een originele persing van RCA's Living Stereo onder Reiner en het Chicago Symphony orchestra. Bij de eerste tonen zakt mijn mond letterlijk open van verbazing. We zitten midden in de zaal en de fantastisch diep doortekende klankkleuren van de strijkers benemen mij bijna de adem. Zo mooi heb ik dit werk nog nooit gehoord. De dynamiek neemt waanzinnige vormen aan zonder ook maar één enkele vorm van waarneembare compressie. Heel fraai hoorbaar is de klankkleur van de toenmalige opnameketen die in het samenspel met het vinyl voor de typerende klank zorgt waar deze opnamen zo beroemd om zijn geworden. Als laatste vlijt Patricia Barber met haar album Café Blue van het MFSL label op het plateau. Wederom die prachtige klankkleuren en er straalt een emotie uit de muziek zoals ik nog maar zelden heb mogen ervaren. Dus dit is wat ze nu echt met haar muziek bedoeld mompel ik in mijzelf.

Conclusie

In deze uitgebreide test is veel aan de orde gekomen. De hier geteste analoge opstelling bestaande uit de Basis Debut Signature Diamond draaitafel, Graham Engineering Phantom arm, Lyra Titan element en natuurlijk de onvolprezen Lyra Connoisseur phono voorversterker behoort niet alleen per onderdeel maar vooral gezamenlijk tot de absolute top van analoge plaatweergave. Het gepresenteerde geluid is vol van emotie en inhoud en kan hierin schokkend goed presenteren. Opvallend groot zijn de overeenkomsten met de Mastertape en dat is het grootste compliment wat je eigenlijk maar kunt geven. Wilt u zelf eens echt horen en beleven wat er nu werkelijk voor muziek op uw platencollectie staat? Twijfel dan geen moment en maak een afspraak bij Rhapsody in Hilversum, één van de zeer weinige winkels in Nederland waar de knowhow nog werkelijk aanwezig is om dit soort objectieve weergave te kunnen presenteren. Haast u, want ik weet niet hoe lang deze gouden samenstelling nog opgesteld kan blijven staan. U zult verbaasd zijn en uw perceptie van analoge weergave zal nooit meer hetzelfde zijn. Graag wil ik met name importeur Rick Paap van Dynamic Solutions en Harry van Dalen van Rhapsody bedanken voor hun kennis, support en gastvrijheid. Zonder hen was deze test niet mogelijk geweest want op dit niveau telt iedere parameter glashard mee.

Tekst & fotografie: Werner Ero

►END

PRIJZEN:

BASIS DEBUTE SIGNATURE DIAMOND	€ 17.500,-
GRAHAM ENGINEERING PHANTOM	€ 6.000,-
LYRA TITAN	€ 4.750,-
LYRA CONNOISSEUR	
PHONO VOORVERSTERKER	€ 25.000,-

DYNAMIC SOLUTIONS

TEL: 0347-322705

E-MAIL: INFO@DYNAMIC-SOLUTIONS.NL

WWW.DYNAMIC-SOLUTIONS.NL